

Pesti alakok a művészek szemével

Szántó András

Sokszor és sokat beszélünk a jellegzetes budapesti emberekről, alakokról, az utcai figurákról Budapest várossá alakulásától napjainkig. Ha felidézünk az amatőr fotókat vagy a Fortepan kincset érő régi képeit, azok a leginkább figyelemfelkeltőek, amelyek érdekes emberekről és emberi helyzetekről készültek. Most olyan „pesti alakokat” mutatunk be, akiket művészek örökítettek meg és hagytak ránk sokunk örömére.

Művészek sokasága vált igazi lokálpatriótává. Sokan közülük imádták Budapestet, az idők folyamán rengeteg festmény és rajz készült a fővárosról. Most kiválasztottam néhány olyan nagyon tehetséges grafikust, akik egyrészt kifejezetten az utcák embereit örökítették meg, másrészt sokkal kevésbé ismertek, mint a klasszikus „nagy” festő-művészeink. Képeik viszont szenzációsak, és képes levelezőlapokon is megjelentek – így ismerhettem meg őket, s az élményt ezenel továbbítom Önöknek.

A „Mester” a művészvilágot jelképezi. Írók, az újságok szerkesztői, zenészek és zenetanárok, de főként festők tartoztak e csoportba, akik a kávéházakban külön asztaltársaságokba verődtek. Nagykarimájú művész-kalapot, nyakkendő helyett selyemsálát viseltek, kicsit hosszabb zakójuk néhol festéknyomokkal ékeskedett. Fiatalkoromban én Barcsai Jenő festőművészt és Kodály Zoltánt hallottam még így szólítani. (Képeslap, kb. 1906.)

1. POSNER ALFRÉD ALAKJAI

Édesapja, *Posner Károly Lajos* (Pest, 1822 – Budapest, 1887) könyvkötészeti műhely- és nyomdatulajdonos, a grafikai és papírfeldolgozó ipar magyarországi úttörője. Párizsban tanult könyvkötészetet, Pesten 1852-ben alapított könyvnyomdászati és litográfiai műintézetet. A litográfiát Párizsban az új technika legjobbjaitól tanulta meg, és ahogy ott Toulouse-Lautrec legjobb plakátjait, úgy itt Pesten, a nyomdájában is sokáig ő készítette a legjobb

Rikkancs, utcai újságár. Általában gyerekek végezték ezt a munkát a lapok megbízásából – az újságok kiadóhivatalainál, gyülekeztek hajnalban – vagy a nyomdánál, ahol a lap készült. Ott felvették a csomagjaikat, amennyit elbírtak, és szétszéledtek a belvárosi utcákon. Ha eladták az összeset, visszamentek, elszámoltak, és új csomagot kértek. A laptól kapott bérük minimális volt, de annak többszörösét megkeresték a borralalókból. (Képeslap, kb. 1906.)

plakátokat például *Bíró Mihály*, *Földes Imre*, *Faragó Géza* grafikusok rajzairól. Üzletkörébe felvette a papírkereskedelem, a könyvnyomdászati és könyvkötészeti minden ágát. *Trefort Ágoston* miniszter ösztönzésére térképészettel is foglalkozott.

A grafikai ipar és általában a papírkereskedelem sokat köszönhet fáradhatatlan munkálkodásának. Kiállítási biztосként szerepelt az 1871-es londoni, az 1873-as bécsi és az 1882-es trieszti kiállításon, és az 1885-ös országos kiállítás munkálataiban is részt vett. Számos királyi és császári rendjellel tüntették ki, 1873-ban családját lovagi rangra emelték, 1885-ben királyi tanácsosi kinevezést kapott. Műintézetét még életében egyetlen fiának, *Posner Alfrédnek* adta át, aki számos más neves korabeli grafikai alkotás mellett a *Pallas Nagylexikon* mellékleteit készítette. Alfréd saját művészi ambícióját is kiélte, rajzai korabeli lapokban jelentek meg, sok plakátot is tervezett. Jelentős lett művész-képeslap-kiadási tevékenysége is, ebből mutatunk be itt néhány budapesti alakot.

Alfréd vezetése alatt a vállalat szállítóképesége folyamatosan növekedett, nyomdai termékei az elsők közé kerültek Magyarországon, sőt külföldön is eredménnyel képviselték a magyar ipart. A

Utcai hordár, a „Psz”. Ezen a furcsa néven hívták az embereket a hordárokat, akik készenlétben ácsorogtak az utcák forgalmas helyein, a csarnokok és kávéházak közelében. A polgárok, ha szükség volt rájuk, csak hangosan „pisszegték” és feléjük intettek, s a hordár máris ott termelt, ahol valamit szállítania kellett. (Képeslap, kb. 1906.)

Utcai zöldségeskofa (Karikatúra, a kor női kalapdívatját is kigúnyolta. Képeslap, kb. 1906.)

gyártelep (VI. Csengery u. 31.) 1909-ben történt átalakítása nem bizonyult elégségesnek, 1912-ben az üzem még több gép felállítása révén tovább bővült. A vállalat a súlyos háborús viszonyok dacára meg tudta őrizni régi pozícióját és hírnevét. Posner Alfréd 1924. január hó 13-án fejezte be tevékeny életét.

A belvárosi házak és a piacok rendszeres látogatója volt a „Handlé”, vagy „Ószeres”, aki hangos kiáltásokkal adta hírül, hogy mindenféle használt és megunt holmit felvásárol – amit azután az ócskapiacra, azaz főleg a Teleki téren kis haszonnal eladott. (Képeslap, kb. 1906.)

2. HEYER ARTHUR ALAKJAI

Heyer Arthur önmagában is igen érdekes figura volt a magyar művészvilágban, ugyanis Tübingiában született, bevándorlóként került Budapestre 1895-ben. Döntően itt készítette nagyszerű rajzait, karikatúráit hazai és müncheni élclapok számára, valamint remek festményeit, melyeken nagyon sokszor állatok – cicák, kutyák, háziállatok – voltak a főszereplők. Sok irodalmi könyvet is illusztrált (pl. *Podmaniczky Frigyes* báró egyik vadászkönyvét – *Az alföldi vadászok tanyája* címűt – 1906-ban). Rajzaiban nagyon sokszor megjelennek a hétköznapi élet jellegzetes alakjai, akikkel az utcákon, a mindennapokban rendszeresen találkozhatnak az emberek. Nyolc darabos, „Budapesti típus” című képeslap-sorozatából mutatunk be néhányat, melyek jól tükrözik stílusát és művészetét, és kiegészítik az eddig ismertett budapesti alakok panoptikumát.

A sült gesztenyét árusító nénik megjelenése az utcákon biztosan jelezte a nyár végét, az őszt és a tanév kezdetét. A szelidgesztenye szeptember közepén érik (főként az Őrségben, Kőszeg környékén), ezért a néni első vevői az iskolába vagy már onnan hazafelé rohanó kisdíjak voltak. Igaz, én felnőttként is nagyon élveztem a Ferenciek terén a templom előtti nagy, kerek ernyő alatt megbújó sütőkatlant, melyben ropogott a rádobbott tűzifa, kellemes zenével kísérve a búbjukon késsel bevágott gesztenyék pattogó hangját és remek illatát (Képeslap, kb. 1900.)

A kávéházak legendás korszakát nagyon sokan megörökítették. Természetes, hogy a budapesti típusok sorából nem hiányozhat a „Cigányprímás”, a kávéházi cigányzenekar vezetője.

A kőbányai sör élvezetének megtestesítője a „Sörivő”, aki a budapesti vendéglők – különösen a hegyvidéki és óbudai kisvendéglők – rendszeres látogatója volt. Alakja a főváros egész területén, minden kerületben előfordult, a kispolgárok és iparosok jelképe lett, különösen nyáridőben, amikor a frissen csapolt, hideg sör kellemes felüdülést jelentett a kisemberek, a polgárok, sőt a *Krúdy*hoz hasonló nagyságok számára is. (Képeslap, kb. 1900.) ●

„Ne menj ki soha Kőbányára”.
Fogad tanácsát a barátának,
Mert ott többé el nem bácsátnak.